

dr Dejan Đurić

OSNOVI EKONOMIJE

Novi Sad,

2020. godine

dr Dejan Đurić

OSNOVI EKONOMJE

Izdavač:

Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad

Za izdavača:

dr Jelena Damnjanović

Recenzenti:

dr Slobodan Cvetanović

dr Igor Mladenović

Elektronsko izdanje – osnovni udžbenik

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteke Matice srpske, Novi Sad

330(075.8)

ЂУРИЋ, Дејан, 1971 -

Osnovi ekonomije [Elektronski izvor] / Dejan Đurić. - Novi Sad : Visoka poslovna škola strukovnih studija, 2020

Način pristupa (URL): <http://vps.ns.ac.rs>. - Opis zasnovan na stanju na dan 29.10.2020. - Nasl. s naslovnog ekrana. - Bibliografija.

ISBN 978-86-7203-163-8

a) Економија

COBISS.SR-ID 24496905

PREDGOVOR

Knjiga **Osnovi ekonomije** je udžbenik pisan za istoimeni predmet na prvoj godini osnovnih studija na Visokoj poslovnoj školi strukovnih studija u Novom Sadu. Sadržaj udžbenika prilagođen je nastavnom planu i programu predmeta Osnovi ekonomije, i kao takav, treba da omogući studentima sticanje osnovnih znanja o najvažnijim ekonomskim kategorijama, zakonima i teorijama, kao i da ih upozna sa ključnim mikroekonomskim i makroekonomskim pitanjima.

Ekonomika nauka se u zavisnosti od ugla posmatranja ekonomske stvarnosti deli na mikroekonomiju i makroekonomiju. Iako su u fokusu interesovanja prvog pristupa pojedinačne, a drugog zbirne ekonomske veličine, to ipak nisu međusobno isključivi pristupi, jer samo jedinstvo mikro i makro sagledavanja ekonomskih procesa daje celovitu i objektivnu sliku ekonomske stvarnosti. To jedinstvo je dramatično izbijalo na površinu uvek kada se svetska privreda suočavala sa teškim i bolnim ekonomskim problemima. U tom smislu, udžbenik Osnovi ekonomije najpre studente upoznaje sa osnovnim mikroekonomskim teorijama i načinom funkcionisanja tržišnog mehanizma, a zatim se pažnja posvećuje analizi osnovnih makroekonomskih kategorija i makroekonomskih teorija, koje služe kao osnova za razumevanje složenih ekonomskih procesa i problema sa kojima se suočavaju savremene privrede.

Po svojoj sadržini i načinu izlaganja raznovrsnih saznanja o ekonomskim problemima, ovaj udžbenik sledi najveći broj sličnih udžbenika, a posebno se oslanja na svetski poznati udžbenik "Principles of Economics" - autor N. Gregory Mankiw.

Za sve sugestije i stručni napor koji su uložili u recenziranju knjige, autor izražava veliku zahvalnost prof. dr Slobodanu Cvetanoviću, redovnom profesoru Ekonomskog fakulteta u Nišu i prof. dr Igoru Mladenoviću, redovnom profesoru Ekonomskog fakulteta u Nišu.

Autor

SADRŽAJ

PRVI DEO

MIKROEKONOMSKI PRISTUP IZUČAVANJA EKONOMIJE

Glava I

EKONOMIJA KAO DRUŠTVENA NAUKA

1. PREDMET IZUČAVANJA EKONOMIJE KAO DRUŠTVENE NAUKE.....	12
2. SREDSTVA EKONOMSKE ANALIZE (ekonomski modeli i upotreba dijagrama).....	13
3. MIKROEKONOMSKA ANALIZA PRIVREDE.....	17

Glava II

TRAŽNJA I PONUDA

1. TRAŽNJA I PONUDA U SVETLU TRŽIŠNE KONKURENCIJE.....	20
1.1. Vrste i veličina tržišta.....	20
1.2. Kružni tok privrednih aktivnosti.....	22
1.3. Analiza tražnje i kriva tražnje.....	23
1.4. Analiza ponude i krive ponude.....	27

Glava III

TRŽIŠNA RAVNOTEŽA

1. PONUDA I TRAŽNJA – USPOSTAVLJANJE TRŽIŠNE RAVNOTEŽE.....	32
1.1. Tržišni višak.....	33
1.2. Tržišni manjak.....	34
2. PROMENA TRŽIŠNE RAVNOTEŽE I USPOSTAVLJANJE NOVE RAVNOTEŽE.....	36

Glava IV

UTICAJ POREZA NA DRUŠTVENO BLAGOSTANJE I EFIKASNOST TRŽIŠTA

1. 1. POTROŠAČEV I PROIZVOĐAČEV VIŠAK I RAVNOTEŽA NA SLOBODNOM TRŽIŠTU.....	39
2. KAKO POREZ NAMETNUT KUPCIMA I PRODAVCIMA UTIČE NA NJIHOVO BLAGOSTANJE I EFIKASNOST TRŽIŠTA.....	41
1.1. Porez nametnut kupcima.....	41
1.2. Porez nametnut prodavcima.....	43
3. UTICAJ POREZA NA SMANJENJE DRUŠTVENOG BLAGOSTANJA I STVARANJE ČISTOG GUBITKA.....	44

Glava V

ELASTIČNOST TRAZNJE I PONUDE

1. CENOVNA ELASTIČNOST TRAZNJE.....	49
2. CENOVNA ELASTIČNOST PONUDE.....	53
3. CENOVNA ELASTIČNOST TRAZNJE I UKUPNI PRIHOD.....	54

Glava VI

TRGOVINA, APSOLUTNE I KOMPARATIVNE PREDNOSTI

1. SPECIJALIZACIJA PROIZVODNJE I DOBICI OD TRGOVINE (analiza primera).....	60
2. PRINCIP APSOLUTNIH I KOMPARATIVNIH PREDNOSTI (analiza primera).....	63

Glava VII

PROIZVODNJA, TROŠKOVI I PROFIT PREDUZEĆA

1. UKUPNI PRIHOD, UKUPNI TROŠAK I PROFIT PREDUZEĆA.....	67
2. PROIZVODNJA I TROŠKOVI U KRATKOROČNOM PERIODU.....	68
2.1. Proizvodna funkcija i opadajući marginalni proizvod.....	68
2.2. Vrste troškova proizvodnje.....	70
2.3. Krive troškova i njihovi oblici.....	73
2.4. Troškovi na kratak i dugi rok.....	75

Glava VIII

PREDUZEĆA NA KONKURENTNOM TRŽIŠTU

1. OSNOVNE KARAKTERISTIKE KONKURENTNOG TRŽIŠTA.....	79
2. UKUPNI, PROSEČNI I MARGINALNI PRIHOD NA KONKURENTNOM TRŽIŠTU.....	80
3. MAKSIMIZACIJA PROFITA PREDUZEĆA NA KONKURENTNOM TRŽIŠTU.....	81
4. ODLUKA PREDUZEĆA NA KRATAK ROK – PROIZVODITI ILI OBUSTAVITI PROIZVODNJU.....	85
5. ODLUKA PREDUZEĆA NA DUGI ROK – ULAZAK ILI IZLAZAK SA TRŽIŠTA.....	86

Glava IX

PREDUZEĆA NA MONOPOLSKOM TRŽIŠTU

1. UKUPNI, PROSEČNI I MARGINALNI PRIHOD NA MONOPOLSKOM TRŽIŠTU.....	91
2. MAKSIMIZACIJA PROFITA NA MONOPOLSKOM TRŽIŠTU.....	94
3. DRUŠTVENI TROŠAK MONOPOLA I ČIST GUBITAK OD MONOPOLA.....	97

Glava X

NESAVRŠENO KONKURENTNA TRŽIŠTA – OLIGOPOL I MONOPOLISTIČKA KONKURENCIJA

1. OLIGOPOL.....	102
2. MONOPOLISTIČKA KONKURENCIJA.....	105

DRUGI DEO

MAKROEKONOMSKI PRISTUP IZUČAVANJU EKONOMIJE

Glava I

MAKROEKONOMIJA KAO DEO EKONOMSKE NAUKE

1. POJAM MAKROEKONOMIJE.....	109
2.OSNOVNI PRAVCI RAZVOJA MAKROEKONOMIJE.....	110

Glava II

AGREGATNI IZRAZI PROIZVODNJE

1. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD KAO MERA EKONOMSKOG BLAGOSTANJA.....	115
1.1. Merenje i definisanje bruto domaćeg proizvoda.....	115
1.2 Ostale mere ekonomskog i društvenog blagostanja.....	118
2. KOMPONENTE BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA.....	120
3. NOMINALNI I REALNI BRUTO DOMAĆI PROIZVOD.....	123
3.1. Deflator bruto domaćeg proizvoda.....	124

Glava III

PRIVREDNI RAST I PRIVREDNI RAZVOJ

1. POJAM PRIVREDNOG RASTA I PRIVREDNOG RAZVOJA.....	130
2. ŠTEDNJA I INVESTICIJE U FUNKCIJI PRIVREDNOG RASTA.....	132
3. EFEKTIVNOST INVESTICIJA I PRIVREDNI RAST.....	135

TREĆI DEO

MAKROEKONOMSKA ANALIZA FUNKCIONISANJA PRIVREDE NA DUGI ROK

Glava I

DUGOROČNI PRIVREDNI RAST

1. EKONOMSKA INTERPRETACIJA DUGOG I KRATKOG ROKA.....	143
2. DUGOROČNI PRIVREDNI RAST U SVETU.....	144
3. DETERMINANTE PRIVREDNOG RASTA.....	147

Glava II

ŠTEDNJA, INVESTICIJE I FINANSIJSKI SISTEM

1. FINANSIJSKI SISTEM KAO POSREDNIK IZMEĐU ŠTEDNJE I INVESTICIJA.....	152
1.1. Koncept sadašnje vrednosti novca.....	154
2. ŠTEDNJA I INVESTICIJE U JEDNAČINI BDP.....	156
3. TRŽIŠTE ZAJMOVNIH SREDSTAVA I KAMATNA STOPA.....	157
4. DEJSTVO EKONOMSKE POLITIKE NA ŠTEDNJU I INVESTICIJE.....	159

Glava III

NEZAPOSLENOST

1. NEZAPOSLENOST KAO EKONOMSKI PROBLEM.....	164
2. RAZLOZI POSTOJANJA DUGOROČNE (prirodne) NEZAPOSLENOSTI.....	166
3. RIGIDNOST REALNIH PLATA KAO UZROK DUGOROČNE NEZAPOSLENOSTI.....	168

Glava IV

MONETARNA EKONOMIJA I SAVREMENI NOVAC

1. KARAKTERISTIKE I FUNKCIJE SAVREMENOG NOVCA.....	173
--	-----

2. NOVČANA MASA (novčani agregati).....	174
3. ULOGA CENTRALNE BANKE U REGULISANJU KOLIČINE NOVCA U PRIVREDI.....	175
4. KREIRANJE NOVCA OD STRANE POSLOVNIH BANAKA (monetarno-kreditna multiplikacija).....	176
5. INFLACIJA.....	179
5.1. Kvantitativna teorija novca.....	179
5.2. Ravnoteža na tržištu novca (privreda na dugi rok).....	181
5.3. Fišerov efekat.....	183
5.4. Troškovi inflacije.....	184

Glava V

EKONOMIJA OTVORENE PRIVREDE

1. EKONOMIJA OTVORENE PRIVREDE – osnovni pojmovi.....	188
2. NOMINALNI I REALNI DEVIZNI KURS.....	190

ČETVRTI DEO

MAKROEKONOMSKA ANALIZA FUNKCIONISANJA PRIVREDE NA KRATAK ROK

Glava I

MAKROEKONOMIJA NA KRATAK ROK (Model agregatne tražnje i agregatne ponude)

1. OSNOVNE RAZLIKE IZMEĐU DUGOG I KRATKOG ROKA.....	195
2. MODEL AGREGATNE TRAZNJE I AGREGATNE PONUDE.....	196
2.1. Osnovna obeležja krive agregatne tražnje.....	196
2.2. Osnovna obeležja krive agregatne ponude.....	199
3. MODEL AGREGATNE TRAZNJE I AGREGATNE PONUDE (od kratkog ka dugom roku).....	205

Glava II

EFEKTI MONETARNE I FISKALNE POLITIKE NA AGREGATNU TRAŽNJU

1. UTICAJ MONETARNE POLITIKE NA AGREGATNU TRAŽNJU.....	211
1.1. Teorija preferencije likvidnosti.....	212
2. UTICAJ FISKALNE POLITIKE NA AGREGATNU TRAŽNJU.....	216
3. FILIPSOVA KRIVA (ODNOS IZMEĐU INFLACIJE I NEZAPOSLENOSTI).....	217
3.1. Kratkoročni izbor između inflacije i nezaposlenosti.....	218

Glava III

EFIKASNOST MAKROEKONOMSKE POLITIKE

1. AKTIVNA ILI PASIVNA EKONOMSKA POLITIKA.....	223
2. ČVRSTO DEFINISANA ILI DISKRECIONA EKONOMSKA POLITIKA.....	225
3. PRAVILA MONETARNE I FISKALNE POLITIKE.....	226

DEO I

**MIKROEKONOMSKI PRISTUP IZUČAVANJA
EKONOMIJE**

Glava I

EKONOMIJA KAO DRUŠTVENA NAUKA

1.PREDMET IZUČAVANJA EKONOMIJE KAO DRUŠTVENE NAUKE

Pojam "ekonomija" potiče od grčke reči *iokos* (kuća, gazdinstvo) i *nomos* (pravilo, zakon), tako da se njeno prvobitno značenje može odrediti kao veština upravljanja domaćinstvom. Samo na prvi pogled to može delovati neobično, jer su u suštini i domaćinstva i privreda međusobno tesno povezani. Kao što se u domaćinstvima donose odluke o upotrebi ograničenih resursa kojima ona raspolažu, tako se i u privredi i celom društvu upravlja oskudnim društvenim resursima.

Oskudnost resursa znači da je moguće ponuditi samo manju količinu nečega od one količine koju bi pojedinci želeli da imaju. Zbog oskudnosti resursa koji ljudima stoje na raspolaganju, oni su prinuđeni da stalno vrše izbor, jer nisu u mogućnosti da zadovolje sve svoje želje i potrebe.

Naučna disciplina koja se najdirektnije bavi problemom oskudnosti jeste ekonomska nauka. *Ekonomska nauka ili ekonomija* stalno traga za odgovorima na suštinsko pitanje: kako i na koji način ograničene resurse i dobra dovesti u odgovarajuću funkcionalnu i strukturnu relaciju sa neograničenim i rastućim potrebama ljudi, kroz naučno objašnjenje suštine ekonomskih pojava i predlaganje odgovarajućih ekonomskih politika. Ekonomska nauka, dakle, analizira kako treba koristiti retke i ograničene resurse u nekom društvu da bi se proizvodila dobra i vršila njihova raspodela između različitih grupa ljudi, s ciljem da se optimizira pozitivna razlika između ostvarenih rezultata i troškova.

Zadatak ekonomske nauke je da glavnim ekonomskim akterima (preduzećima, domaćinstvima i državi) pruža moguća teorijska objašnjenja i rešenja ekonomskih problema sa kojima se oni svakodnevno suočavaju, kao i da doprinese ostvarivanju bržeg i stabilnog ekonomskog razvoja i blagostanja ljudi.

Ekonomija kao nauka pokriva veliki broj tema, a kao najosnovnije zadatke ekonomske nauke navodimo sledeće (Rosić i Veselinović, 2006):

- ekonomija pita šta (koja dobra i usluge) treba proizvoditi, kako ta dobra i usluge proizvoditi i za koga treba proizvoditi;
- ekonomija proučava kretanja u celoj privredi, trendove kretanja cena, proizvodnje, nezaposlenosti i spoljne trgovine;

- ekonomija je znanje izbora. Ona proučava kako ljudi odabiraju oskudne ili ograničene proizvodne resurse (rad, oprema, tehničko znanje i sl.) da bi proizveli različite robe (kao što su pšenica, pirinač, odeća, obuća, kompjuteri, projektili ili borbeni avioni) i izvršili raspodelu na potrošnju, ratne potrebe ili izvoz;
- ekonomija je nauka o novcu, bankarstvu, tržištu, kapitalu, finansiranju privrednog razvoja itd.;
- ekonomija je proučavanje trgovine između država. Ona pomaže da se objasni zašto države izvoze neka dobra i uvoze druga. Uz to proučava uticaje raznih ekonomskih i neekonomskih prepreka na državnim granicama;
- ekonomija je veština privređivanja, odnosno sposobnost pribavljanja neophodnih dobara za život;
- ekonomija omogućava sagledavanje uslova kako ostvariti "maksimalne rezultate uz minimalna ulaganja" materijalnih, kapitalnih i kadrovskih potencijala, odnosno kako da se raspoloživom količinom resursa ostvari što veći pozitivni ekonomski rezultat.

Lista je dugačka, a mogli bismo je i produžiti. No, ukoliko sažmemo sve prethodne definicije, pronalazimo zajedničku misao:

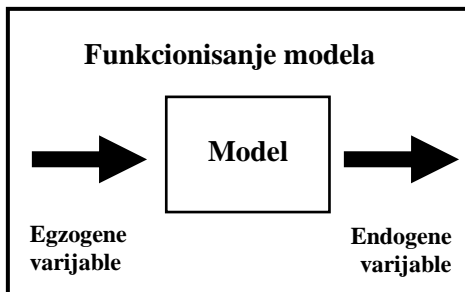
Ekonomija je naučna disciplina koja proučava osnovna pravila ponašanja ekonomskih subjekata i ekonomske zakonitosti u ekonomskim aktivnostima. U svakoj epohi razvoja, ekonomija proučava ekonomske aktivnosti, kao i način na koji društvo koristi oskudne resurse radi proizvodnje dobara i usluga i vrši njihovu raspodelu među članovima društva.

1.1.SREDSTVA EKONOMSKE ANALIZE (ekonomski modeli i upotreba dijagrama)

Ekonomski modeli predstavljaju važno sredstvo ekonomske analize u savremenoj ekonomskoj nauci. Osnovna karakteristika modela je da se njima prikazuju međuzavisnosti koje postoje između ključnih ekonomskih varijabli. Na primer, agregatnim makroekonomskim modelima pokazuju se odnosi zavisnosti između osnovnih makroekonomskih agregata, kao što su: bruto domaći proizvod, štednja, potrošnja, investicije, uvoz, izvoz i dr.

Modeli predstavljaju osmišljeno pojednostavljivanje ekonomske realnosti u cilju boljeg razumevanja privrednih kretanja. Ekonomisti koriste modele na isti način kao što putnici koriste putne mape na kojima se izostavljaju mnogi detalji koji postoje u realnom svetu, ali su one ipak od velike koristi u pronalaženju najboljeg puta do neke određene tačke. Uprošćavanje je važna odlika ekonomskih modela, iako to ne znači da ono može poslužiti kao osnova za razne zloupotrebe modela, što se može dogoditi kada se ignorišu ključne karakteristike privrede koja se modelom opisuje.

Modeli obuhvataju dve vrste varijabli: egzogene i endogene varijable.¹ Egzogene promenjive su ulazne u model, dok su endogene varijable rezultat modela tj. njegovi izlazni elementi. Cilj svakog modela je da pokaže kako egzogene varijable utiču na endogene varijable.

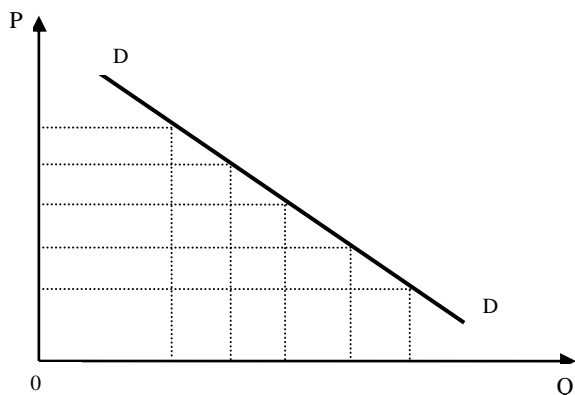
Slika 1. Funkcionisanje modela

U ekonomskoj analizi i modelima često se koriste *dijagrami* kao pomoćno sredstvo za objašnjavanje ekonomskih relacija. Oni su veoma podesni za prikazivanje važnih statističkih međuzavisnosti i bitno olakšavaju interpretaciju i analizu ekonomskih podataka.

Ekonomisti najčešće koriste dvodimenzionalne dijagrame, koji simultano prikazuju ponašanje ekonomskih varijabli. Na primer, u analizi ponašanja nekog tržišta posmatraju se, s jedne strane, cene dobara, a sa druge strane, količine koje se kupuju ili prodaju. Numerička vrednost jedne varijable prikazuje se na horizontalnoj osi, a druge na vertikalnoj, u oba slučaja pošavši od koordinatnog početka u kojem su obe varijable jednake nuli.

Dijagram na slici 2. predstavlja tipičan dijagram u ekonomskoj analizi. On opisuje krivu tražnje za nekim proizvodom, npr. automobilom. Ovaj dijagram prikazuje cene P na vertikalnoj osi, a tražene količine Q za svaku cenu na horizontalnoj osi. Evidentno je da sa rastom cene automobila dolazi do opadanje tražnje za ovim proizvodom. Spajanjem svih pojedinačnih kombinacija traženih količina i njima odgovarajućih cena, dobijamo krivu tražnje automobila označenu kao DD.

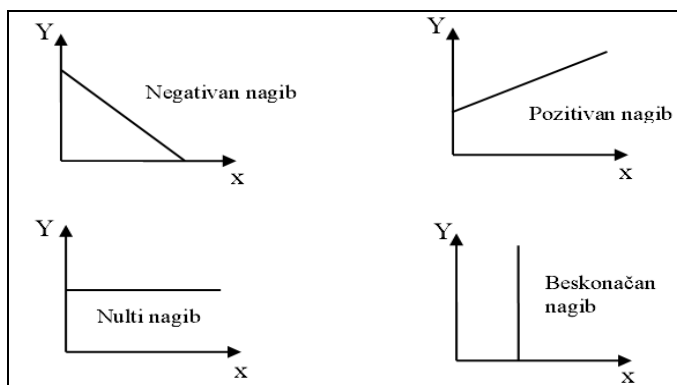
¹ Varijabla ili promenjiva je neka veličina, kao što je npr. cena, koja poprima razne vrednosti, a može biti iskazana brojem.

Slika 2. Kriva tražnje (odnos između cena i traženih količina)

Dijagram ignoriše mnoge detalje (npr. činjenicu da tražnja za automobilom zavisi i od nivoa raspoloživog dohotka potrošača i nekih drugih faktora) kako bi usmerio pažnju na dve varijable od primarnog značaja – u ovom slučaju, to su cena i tražene količine automobila po datim cenama.

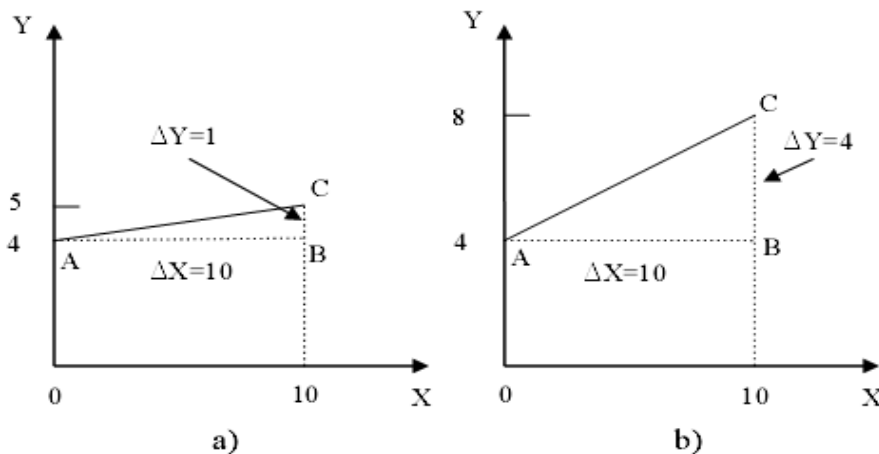
Linija na prethodnom dijagramu ima nagib nadole tj. negativan nagib. *Negativan nagib* podrazumeva odnos između dve varijable koje se kreću u suprotnim smerovima, tako da jedna varijabla opada kako druga raste. Linija ima *pozitivan nagib* kada se varijable kreću u istom smeru tj. kada se sa povećanjem jedne povećava i druga varijabla. *Nulti nagib* podrazumeva da je vrednost varijable na vertikalnoj osi ista, bez obzira na vrednost varijable na horizontalnoj osi, dok *beskonačni nagib* pokazuje da je vrednost varijable na horizontalnoj osi ista, bez obzira na vrednost varijable koja je prikazana na vertikalnoj osi.

Slika 3. Četiri tipična nagiba prave linije

Jedna od važnih karakteristika dijagrama odnosi se na tempo po kome linija ili kriva ide nagore ili nadole tj. nagib linije. Nagib je numerički koncept i nema kvalitativna obeležja. Nagib prave linije izračunava se tako što se promena vrednosti varijable na vertikalnoj osi (ordinati) podeli sa promenom vrednosti varijable na horizontalnoj osi (apscisi). Za prave koje su pozitivno nagnute dobija se pozitivan rezultat, dok je kod negativno nagnutih prava rezultat negativan.

Dva dijagrama na sledećoj slici prikazuju pozitivno nagnutu pravu liniju sa različitim nagibima.

Slika 4. Merenje nagiba prave linije

Linija na dijagramu (b) je očigledno strmija, ali se postavlja pitanje: koliko je strmija u odnosu na liniju na dijagramu (a)? Odgovor ćemo dobiti izračunavanjem nagiba obe linije. Na dijagramu (a) horizontalna promena AB od 10 jedinica ($10 - 0$) korespondira sa vertikalnom promenom BC od 1. jedinice ($5 - 4$). Otuda je nagib $BC/AB = 1/10$. Na dijagramu (b) ove slike, isto horizontalno pomeranje od 10 jedinica korespondira sa vertikalnom promenom od 4 jedinice ($8 - 4$). U ovom slučaju nagib je $4/10$ i veći je nego u prethodnom slučaju.

Kriva linija takođe ima nagib, ali numerička vrednost nagiba je različita u svakoj tački. Merenje nagiba krive linije vrši se tako što se izvuče prava linija koja dotiče krivu liniju (tangenta) u tački našeg interesovanja. Nagib krive linije u svakoj pojedinačnoj tački je nagib prave linije koja je njena tangenta u toj tački, a koji se izračunava na ranije opisani način.

1.2.MIKROEKONOMSKA ANALIZA PRIVREDE

Ekonomska nauka se u zavisnosti od načina posmatranja ekonomskih pojava može podeliti na: mikroekonomiju i makroekonomiju.

Pojam *Mikroekonomija* potiče od grčkih reči *mikros* (mali) i *oikonomia* (privreda), što bi u prevodu značilo izučavanje pojedinačnih ekonomskih pojava i odnosa između privrednih subjekata. Mikroekonomska analiza predstavlja oblik ekonomske analize koja se bavi proučavanjem pojedinačnih ekonomskih pojava, vezanih za ponašanje individualnih proizvođača i potrošača, domaćinstava i preduzeća.

Mikroekonomija proučava kako domaćinstva i preduzeća donose ekonomske odluke i kako međusobno deluju na pojedinim tržištima. Mikroekonomija je usmerena na individualne odluke ekonomskih subjekata. Ona se bavi pitanjima kao što su: kako se određuju cene pojedinih proizvoda - npr. automobila, koliko automobila treba da proizvodi neka fabrika ovog proizvoda, zašto pojedinci više vole automobile od bicikala, kako proizvođači odlučuju da li da proizvode automobile ili bicikle itd. Ovde je naglasak na individualnom izboru i analizi faktora koji utiču na izbor konkretnog proizvoda ili usluge. Dakle, tržište, na kome se ukrštaju interesi različitih pojedinačnih ekonomskih subjekata (pojedinaca, domaćinstava i preduzeća) i vrši alokacija materijalnih i ljudskih činilaca, predstavlja centar mikroekonomske analize. U vezi sa tim, veliki deo mikroekonomske analize odnosi se na izučavanje tražnje, kroz prizmu subjektivnih želja pojedinačnih potrošača, gde, po principima marginalističkog pravca ekonomske misli, marginalna (granična) korisnost jedinice robe ima presudnu ulogu. Drugi, takođe značajan deo mikroekonomske analize je teorija preduzeća (firme), u kojoj se akcenat stavlja na razmatranje funkcije proizvodnje (određivanje inputa, autputa i njihovih međusobnih odnosa, troškova poslovanja i motiva privređivanja. Najzad, znatan deo mikroekonomske analize je i razmatranje problematike cena, pri čemu se obraća pažnja, ne samo na parcijalnu analizu ravnotežne cene pojedinačnih roba, nego i na parcijalnu analizu ravnoteže grana materijalne proizvodnje (Stojadinović, 2003, str.14).

Polazno stanovište mikroekonomije je da se pojedinačni ekonomski subjekti na tržištu ponašaju racionalno. Racionalnost u ponašanju na tržištu podrazumeva da će se svaki proizvođač i svaki potrošač truditi da iz svoje ekonomske aktivnosti izvuče maksimalnu korist. Zbog toga je u mikroekonomiji proučavanje ekonomske aktivnosti svedeno na pitanja vezana za postizanje maksimalne koristi na tržištu. Kada se radi o proizvođaču, njemu je u interesu da uz što niže troškove poslovanja ostvari što veći profit, a kada se radi o potrošaču, da što ekonomičnije iskoristi svoj raspoloživi dohodak. Racionalno ponašanje proizvođača i potrošača na tržištu zasnovano je na logici

izbora najbolje ekonomske odluke. Proizvođači i potrošači se stalno suočavaju sa oskudnim ekonomskim resursima kojima žele da ostvare svoje mnogobrojne ekonomske ciljeve. Proizvođač stoji pred izborom šta da proizvodi i kako da organizuje proizvodni proces da bi ograničenim novčanim i proizvodnim sredstvima ostvario maksimalnu zaradu. Potrošač stalno razmišlja o tome za kakvu strukturu potrošnje da se opredeli da bi izvukao maksimum od svog ograničenog dohotka. Ekonomski resursi kojima raspolažu proizvođači i potrošači imaju, dakle, alternativnu upotrebu jer su ograničeni, jer ih nema dovoljno da bi bili ostvareni svi ekonomski ciljevi (Gnjatović, 2016).

Različiti uglovi sagledavanja i analize ekonomske stvarnosti i privrednih kretanja, ipak nisu dovoljan razlog da mikroekonomiju posmatramo potpuno odvojeno od makroekonomije. Naprotiv, ove dve ekonomske discipline su međusobno blisko povezane, a razvoj ekonomske nauke u svetu u poslednje vreme se sve više usmerava u pravcu proučavanja mikroekonomskih osnova makroekonomije. Ovo, između ostalog, potvrđuju i programi ekonomskih reformi zemalja u tranziciji, koje su prelazak ovih ekonomija na tržišne principe poslovanja zasnivale na spoju mikroekonomskih i makroekonomskih reformi, kao osnovnim pretpostavkama transformacije posmatranih zemalja u moderne tržišne privrede.

REZIME

- Ekonomija, kao nauka, se najdirektnije bavi problemom oskudnosti, odnosno, pitanjem kako društvo koristi oskudne resurse radi proizvodnje i raspodele dobara i usluga među članovima društva.
- Ekonomska nauka ili ekonomija stalno traga za odgovorima na suštinsko pitanje: kako i na koji način ograničene resurse i dobra dovesti u odgovarajuću funkcionalnu i strukturnu relaciju sa neograničenim i rastućim potrebama ljudi, kroz naučno objašnjenje suštine ekonomskih pojava i predlaganje odgovarajućih ekonomskih politika.
- Zadatak ekonomske nauke je da glavnim ekonomskim akterima (preduzećima, domaćinstvima i državi) pruža moguća teorijska objašnjenja i rešenja ekonomskih problema sa kojima se oni svakodnevno suočavaju, kao i da doprinese ostvarivanju bržeg i stabilnog ekonomskog razvoja i blagostanja ljudi.
- Ekonomski modeli predstavljaju važno sredstvo ekonomske analize u savremenoj ekonomskoj nauci. Osnovna karakteristika modela je da se njima prikazuju međuzavisnosti koje postoje između ključnih ekonomskih varijabli.
- Mikroekonomska analiza predstavlja oblik ekonomske analize koja se bavi proučavanjem pojedinačnih ekonomskih pojava, vezanih za ponašanje individualnih proizvođača i potrošača, domaćinstava i preduzeća.

PITANJA ZA OBNAVLJANJE GRADIVA

1. Definišite predmet proučavanja ekonomije kao nauke.
2. Šta su sredstva ekonomske analize i čemu služe u ekonomiji?
3. Kako ekonomisti koriste ekonomske modele?
4. Kako se ekonomska nauka deli u zavisnosti od načina posmatranja ekonomskih pojava?
5. Šta proučava mikroekonomija?

Glava II

TRAŽNJA I PONUDA

1. TRAŽNJA I PONUDA U SVETLU TRŽIŠNE KONKURENCIJE

1.1. VRSTE I VELIČINA TRŽIŠTA

Jedna od važnih odluka koju treba da donese svako društvo jeste odluka o tome *šta, kako i za koga proizvoditi*. Ovakve odluke se donose na tržištu i ono, kao takvo, predstavlja temelj savremenih privreda. U tom smislu, ponuda i tražnja su najvažnije tržišne sile koje omogućavaju funkcionisanje tržišnih ekonomija.

Ponuda je količina roba i usluga koju su proizvođači spremni da isporuče potrošačima uz odgovarajuću cenu. Tražnja je količina roba i usluga koju su potrošači spremni da kupe uz odgovarajuću cenu. Na tržištu dolazi do susretanja grupe kupaca i grupe prodavaca određenog dobra ili usluge. Kupci određuju tražnju za dobrima i uslugama, a prodavci formiraju ponudu tih dobara i usluga. Ponuda i tražnja određuju količinu svakog dobra koje se proizvodi i cenu po kojoj se ono prodaje. Dakle, ravnoteža između tražnje koja definiše ponašanje potrošača i ponude koja definiše ponašanje proizvođača, određuje količinu proizvedene robe i cenu po kojoj se ona kupuje i prodaje na tržištu.

Postoje više vrsta tržišta, kao što su: tržišta dobara i usluga, tržišta faktora proizvodnje (rada, kapitala i zemljišta) i finansijska tržišta (tržište novca i kapitala). Takođe, postoje i različiti nivoi organizovanosti tržišta, pa u ovom smislu, razlikujemo tzv. savršeno konkurentna tržišta i tržišta nepotpune konkurencije.

Tabela 1

Nivoi organizovanosti tržišta

Savršena konkurencija	Monoplistička konkurencija	Monopol	Oligopol
Mnogo preduzeća proizvodi identičan proizvod	Mnogo preduzeća proizvodi diferencirane proizvode	Jedno preduzeće dominira tržištem	Nekoliko preduzeća dominira tržištem